

К. Ю. Гамкредізе,
аспірант кафедри національної економіки та публічного управління,
Київський національний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6021-6992>

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.18.100

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

К. Gamkrelidze,
Postgraduate student of the Department of National Economy and Public Administration,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE PROBLEM OF INTERNATIONAL CONFLICTS

У статті розглядаються наукові підходи до вивчення міжнаціонального конфлікту, зокрема примордіалізм та інструменталізм. Обґрунтовується, що прихильники примордіалізму пропонують природний поділ людства на етнічні сім'ї, які схильні до конфліктів, у той час як інструменталісти зосереджуються на соціальному конструюванні етнічності та ролі елітарного маніпулювання культурними відмінностями як важливих факторів у міжнаціональному конфлікті. Таким чином, обидва підходи припускають, що етноцентризм є важливим фактором, що прискорює міжнаціональні конфлікти. Проаналізовано найважливіші критерії національної приналежності, а саме мову та релігійну приналежність. Обґрунтовується, що мовна спільність сама по собі не означає національну спільність, як і релігійна спільність. Люди мають багато ідентичностей одночасно, і національна приналежність може перетинати мову чи релігійну групу, а не накладатися. Доведено, що зв'язок зі спільною територією створює основу для сприйняття історичної наступності національної групи. Саме в зв'язку з історичною територією такі групи вкорінюють свою колективну пам'ять, свою спадщину та свої традиції. Цей зв'язок досить сильний, оскільки групи, що відірвані від такої батьківщини, зберігають свій символічний зв'язок із нею часто через передачу націоналістичної історії, народних казок, легенд і культурних міфів.

The article considers scientific approaches to the study of inter-ethnic conflict, in particular primordialism and instrumentalism. It is argued that primordialists propose a natural division of humanity into conflict-prone ethnic families, while instrumentalists focus on the social construction of ethnicity and the role of elite manipulation of cultural differences as important factors in inter-ethnic conflict. Thus, both approaches suggest that ethnocentrism is an important factor precipitating interethnic conflict. The most important criteria of ethnicity, namely language and religion, are analyzed.

It is noted that the object of scientific research has traditionally been issues of settling international conflicts based on the application of national legislation or international law, developing various action algorithms, determining advantages and disadvantages, and determining their suitability for different categories of conflicts. In this regard, the theoretical analysis of scientific approaches to the study of problems of inter-national conflicts will allow to continue further scientific investigations, which

will relate to the institutionalization of the subjects of the settlement of inter-national conflicts, the growing role of international organizations in this area and the related problem of possible interaction between them, development appropriate procedures, increasing the number of means or instruments of influence, etc.

It is argued that linguistic community in itself does not mean ethnic community, as well as religious community. People have many identities at the same time, and nationalities may cross language or religious group rather than overlap. It is proved that the connection with the common territory creates a basis for perceiving the historical continuity of the national group. It is in connection with the historical territory that such groups root their collective memory, their heritage and their traditions. This connection is quite strong, as groups separated from such a homeland maintain their symbolic connection to it, often through the transmission of nationalistic history, folktales, legends and cultural myths.

Ключові слова: міжнаціональні конфлікти, національна ідентичність, релігійна приналежність, національні меншини, національна пам'ять.

Key words: inter-ethnic conflicts, national identity, religious affiliation, national minorities, national memory.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основні принципи та методи врегулювання міжнародних конфліктів, сьогодні в основному такі ж, які були визначені та закріплені в Статуті Організації Об'єднаних Націй у 1945 році. Відповідно до документу, сторони спору зобов'язані врегулювати його в мирним шляхом (ст. 2, п. 3 Статуту ООН) [1].

У більш широкому розумінні будь-яке врегулювання неминуче залежить прямо чи опосередковано, від згоди сторін. Таким чином, алгоритм врегулювання характеризується властивою суперечністю між юридичним обов'язком врегулювати такий конфлікт мирним шляхом та відсутністю будь-якого реального примусового механізму, який міг би зробити таке зобов'язання ефективним.

Зважаючи на це, вирішення охоплює велику кількість різноманітних засобів врегулювання. Такі процедури можна відрізнити одна від одної на основі різних критеріїв, наприклад, чи передбачають вони втручання третьої сторони, чи ґрунтується врегулювання на застосуванні норм національного законодавства чи міжнародного права, чи має обов'язковий або необов'язковий характер остаточний результат вирішення тощо. Класифікація цих різних алгоритмів, визначення їхніх відповідних переваг і недоліків в абсолютному або порівняльному виразі, визначення їх придатності до різних категорій конфліктів — усі ці питання традиційно були об'єктом наукових розвідок.

Відтак теоретичний аналіз наукових підходів щодо дослідження проблеми міжнаціональних конфліктів дозволить продовжити подальші наукові розвідки, які стосуватимуться інституціоналізації суб'єктів врегулювання міжнаціональних конфліктів, зростаючої ролі

міжнародних організацій у цій сфері та пов'язану з цим проблему можливої взаємодії між ними, вироблення відповідних процедур, збільшення кількості засобів чи інструментів впливу тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Науковим пошуком вирішення проблем міжнаціональних конфліктів займалась низка вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема, різні аспекти життєдіяльності національних меншин, в тому числі й міжнародно-правові аспекти захисту їхніх прав, досліджували науковці О. Антонюк, Ю. Ключников, В. Мармазов, В. Мицик, А. Сабанін, А. Назаревич, Л. Рябошапка, С. Трохимчик, М. Шульга та інші.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у теоретичному аналізі наукових підходів щодо дослідження проблеми міжнаціональних конфліктів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Рамкова конвенція про захист національних меншин встановлює принципи, а також цілі, яких мають досягти держави, щоб забезпечити захист національних меншин. Учасники Рамкової конвенції зобов'язуються сприяти повній та ефективній рівності осіб, які належать до меншин, у всіх сферах економічного, соціального, політичного, громадського та культурного життя разом із створенням умов, які дозволять їм виражати, зберігати та розвивати свою культуру, релігію, мову і традиції. Вони повинні забезпечити свою свободу зібрань, асоціацій, вираження думок, совісті, релігії, а також дос-

туп до ЗМІ та їх використання. Положення Рамкової конвенції охоплюють використання мови меншини у приватному та публічному житті, а також, за певних умов, у контактах з адміністративними органами [2].

Як свідчать наукові джерела, існує два домінуючі підходи до вивчення міжнаціонального конфлікту: примордіалізм та інструменталізм. Примордіалісти припускають повсюдність етноцентризму. Етноцентризм — це віра в те, що національна група є вищою, а інші — нижчою. Це також свідчить про доцільність судження про світ з точки зору власної етнічної групи. Примордіалісти стверджують, що агресія внутрішньої групи по відношенню до чужої групи корениться в споконвічному потягу, який пов'язує групову ідентичність із певними характеристиками, часто етнічною та/або расовою приналежністю. Таким чином, етнічна ідентичність, на їх думку, виникає природно. Примордіалісти припускають, що стосунки всередині групи більш мирні, упорядковані та підтримують, тоді як стосунки з іншими групами є конфліктними, анархічними та деструктивними. Примордіалісти наполягають на тому, що національна подібність веде до співпраці, а національна відмінність — до міжнаціонального конфлікту [3].

Деякі науковці цілком погоджуються з примордіалістськими аргументами, за винятком соціобіологів, які дотримуються принципів соціал-дарвінізму. Інструменталісти стверджують, що міжнаціональний конфлікт не виникає внаслідок будь-якого "природного" поділу груп на нації, а є результатом маніпулювання елітою суспільними апеляціями в переслідуванні власних інтересів. Інструменталісти дійшли висновку, що культурні відмінності не обов'язково спричиняють конфлікт, вони лише полегшують елітам наближення своїх суспільств до ворожнечі та суперництва [4].

Загалом, інструменталісти наполягають на тому, що національна приналежність є пластичною, а її межі та зміст підлягають змінам. Інструменталісти наголошують на прикладах позитивної орієнтації на чужі групи, які переважають у процесі соціального спілкування. Крім того, внутрішні та зовнішні групи часто є підгрупами в рамках більших соціальних організацій, а соціальна інтеграція може охоплювати раніше відокремлені групи.

Для інструменталістів національна приналежність не виникає природним шляхом, а є результатом соціалізації під тиском еліти та громади та орієнтації на спосіб життя домінуючої спільноти. Процес соціалізації прищеплює спільну мову, релігію, звичаї, одяг тощо, але він також прищеплює почуття групової вірності та спорідненості, водночас прищеплюючи почуття позагрупової ворожнечі. Проте інструменталісти зазначають, що, незважаючи на потужність, ці процеси не є ані рівномірними, ані незворотними [5].

Зрозуміло, що групи, в які люди соціалізуються, не завжди ті, до яких вони хотіли б належати, відчувати лояльність до них або стандарти яких вони приймають. Люди мають численні, часто перехресні ідентичності, і подорожі та міжгрупове спілкування часто роблять ці перехресні ідентичності більш помітними, ніж одиничні, які могли виникнути в результаті соціалізації. Фактично, люди часто соціалізуються в групи, які є багатомовними, космополітичними та досить товаришськими до етнічно несхожих сусідів.

Звичайно, соціалізація є важливим механізмом передачі національної приязні до своїх груп і ворожнечі до інших груп; однак інструменталісти стверджують, що соціалізація є складною, пластичною та набагато менш інваріантною, ніж наполягають примордіалісти [6]. Інструменталісти не лише наголошують на більшій перспективі міжгрупової співпраці та мультикультуралізму, але, уникаючи поняття невід'ємної тенденції входити в групу / зовні, груповий конфлікт, вони припускають домінуючу роль елітного маніпулювання культурними відмінностями як причинного чинника міжетнічних конфліктів. У крайньому випадку деякі інструменталісти припускають, що етноси є "конструйованими".

У той час як етнічні лідери можуть використовувати уявні відмінності для просування власних інтересів, якщо вони не реагують на справжні скарги та прагнення, їхні рухи провалюються. Насправді спроби "сконструювати" етнічну ідентичність без культурної основи часто є невдалими, про що свідчить невдача просування "окситанської" ідентичності на півдні Франції в 1960-х роках або спроба створити "панданську" ідентичність серед північних італійців у 1990-х роках [7].

Підсумовуючи, зазначимо, що примордіалісти пропонують природний поділ людства на етнічні сім'ї, які схильні до конфліктів, у той час як інструменталісти зосереджуються на соціальному конструюванні етнічності та ролі елітарного маніпулювання культурними відмінностями як важливих факторів у міжнаціональному конфлікті. Таким чином, обидва підходи припускають, що етноцентризм є важливим фактором, що прискорює міжетнічні конфлікти.

Найважливішими культурними спільностями є спільна мова та релігія. Мова часто розглядається як найважливіший критерій етнічної приналежності, але мовна спільність сама по собі не означає етнічну спільність, як і релігійна спільність. Люди мають багато ідентичностей одночасно, і національна приналежність може перетинати мову чи релігійну групу, а не накладатися.

Наприклад, етнічно несхожі турки та курди сповідують спільну релігію іслам, у той час як один є лінгвістично турком, а інший переважно курманджі.

Іспанці розмовляють іспанською, як і мексиканці, пуерториканці, домініканці, а також багато південноамериканців і деякі африканці. Бретонці та бургундці розмовляють французькою, а також квебекці та гаїтяни.

Те ж саме можна сказати про релігійну подібність. Етнічно різні азербайджанці, курди, турки, перси, араби, малайці мають спільну релігію (іслам). Буддизм охоплює багато азійських етнічних груп, а християнство в Західній Європі та Америці сповідують багато різних національних груп.

Цікаво, що поширення цих дуже різноманітних характеристик не пов'язане з конфліктом будь-яким послідовним чином. Наприклад, етнічна приналежність пов'язує ірландських мешканців Ірландії, але релігійні відмінності між протестантськими та католицькими етнічними представниками видаються більш помітними та визначають конфлікт в Ольстері [8].

У той час як індивіди можуть визначитися з тим чи іншим аспектом своєї ідентичності з особистих, соціальних, економічних чи політичних міркувань, не слід припускати, що чинники, діючі на індивідуальному рівні,

ідентичні тим, які діють на рівні групи. Визначити ступінь, до якого конфлікт насправді є "міжнаціональним конфліктом", навряд чи є простим завданням. Потенційні випадки досить різноманітні і часто неоднозначні в основному через відсутність загальних критеріїв класифікації таких конфліктів.

Наприклад, міжнаціональний конфлікт варіюється від взаємодії конкуруючих груп, яка — у найбільш войовничому прояві — може приймати форму громадянських війн, до воєн між етнічно різними державами. Міжнаціональні громадянські війни включають такі випадки, як суперечка між сербами, мусульманами та хорватами в колишній Югославії або конфлікти в Ліберії чи Судані; тоді як міжнаціональні міждержавні війни є прикладом в Палестинській (1948), Суецькій (1956), Ліванській (1982) війні між Ізраїлем та різними арабськими державами, а також війни в Бангладеш (1971) між Індією та Пакистаном [9].

ВИСНОВКИ

Зв'язок зі спільною територією створює основу для сприйняття історичної наступності національної групи. Саме в зв'язку з історичною територією такі групи вкорінюють свою колективну пам'ять, свою спадщину та свої традиції. Цей зв'язок досить сильний, оскільки групи, що відірвані від такої батьківщини, зберігають свій символічний зв'язок із нею часто через передачу націоналістичної історії, народних казок, легенд і культурних міфів. Відомо, що існують два фактори, що належать до найважливіших основ групової ідентичності: віра в історичну батьківщину та сприйняття або практика спільної культури. Там, де національні групи є меншинами поза межами своєї традиційної батьківщини, вони часто стикаються з певною дискримінацією, що зміцнює їх групову ідентичність. Міфи про спільне походження є потужним стимулом до національної ідентифікації. Такі міфи є символами, навколо яких еліти можуть зосередити політичну, економічну та соціальну діяльність.

Література:

1. United Nations Charter. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
2. The Framework Convention for the Protection of National Minorities is one of the most comprehensive treaties designed to protect the rights of persons belonging to national minorities. URL: <https://www.coe.int/en/web/minorities>
3. Afa'anwi Ma'abo Che. Linking Instrumentalist and Primordialist Theories of Ethnic Conflict. URL: <https://www.e-ir.info/2016/06/01/linking-instrumentalist-and-primordialist-theories-of-ethnic-conflict/>
4. Richard Machalek and Michael W. Martin. Sociology and the Second Darwinian Revolution: a Metatheoretical Analysis. URL: <https://www.jstor.org/stable/3648927>
5. Messanga Gustave Adolphe. Universit? de Dschang Political Instrumentalization of Ethnicity and Maintenance of Social Status Quo in Multi-Ethnic Contexts. URL: https://www.researchgate.net/publication/350567739_Political_Instrumentalization_of_Ethnicity_and_Maintenance_of_Social_Status_Quo_in_Multi-Ethnic_Contexts
6. Socialization and the social construction of social selves. URL: <https://openpress.usask.ca/soc112/>

chapter/developing-a-social-self/

7. Caroline Ng Tseung-Wong, Maykel Verkuyten. Utrecht University Diversity ideologies and intergroup attitudes: When multiculturalism is beneficial for majority group members. URL: https://www.researchgate.net/publication/307439409_Diversity_ideologies_and_intergroup_attitudes_When_multiculturalism_is_beneficial_for_majority_group_members

8. Steve Bruce. Religion and Ethnicity in Ulster Unionism. URL: <https://academic.oup.com/book/5172/chapter-abstract/147799228?redirectedFrom=fulltext>

9. Errol A Henderson. Ethnic Conflicts And Cooperation. URL: https://www.researchgate.net/publication/282737716_Ethnic_Conflicts_And_Cooperation

References:

1. United Nations (2022), "Charter", available at: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter> (Accessed 10 Sept 2022).
2. Council of Europe (1994), "The Framework Convention for the Protection of National Minorities is one of the most comprehensive treaties designed to protect the rights of persons belonging to national minorities", available at: <https://www.coe.int/en/web/minorities> (Accessed 10 Sept 2022).
3. Afa'anwi Ma'abo Che (2016), "Linking Instrumentalist and Primordialist Theories of Ethnic Conflict", available at: <https://www.e-ir.info/2016/06/01/linking-instrumentalist-and-primordialist-theories-of-ethnic-conflict/> (Accessed 10 Sept 2022).
4. Machalek, R. and Martin, M. W. (2004), "Sociology and the Second Darwinian Revolution: a Metatheoretical Analysis", available at: <https://www.jstor.org/stable/3648927> (Accessed 10 Sept 2022).
5. Messanga, G. A. (2021), "Universit? de Dschang Political Instrumentalization of Ethnicity and Maintenance of Social Status Quo in Multi-Ethnic Contexts", available at: https://www.researchgate.net/publication/350567739_Political_Instrumentalization_of_Ethnicity_and_Maintenance_of_Social_Status_Quo_in_Multi-Ethnic_Contexts (Accessed 10 Sept 2022).
6. Robertson, S. (2012), "Socialization and the social construction of social selves", available at: <https://openpress.usask.ca/soc112/chapter/developing-a-social-self/> (Accessed 10 Sept 2022).
7. Ng Tseung-Wong, C. and Verkuyten, M. (2016), "Utrecht University Diversity ideologies and intergroup attitudes: When multiculturalism is beneficial for majority group members", available at: https://www.researchgate.net/publication/307439409_Diversity_ideologies_and_intergroup_attitudes_When_multiculturalism_is_beneficial_for_majority_group_members (Accessed 10 Sept 2022).
8. Bruce, S. (1998), "Religion and Ethnicity in Ulster Unionism", available at: <https://academic.oup.com/book/5172/chapter-abstract/147799228?redirectedFrom=fulltext> (Accessed 10 Sept 2022).
9. Henderson, E. A (2010), "Ethnic Conflicts And Cooperation", available at: https://www.researchgate.net/publication/282737716_Ethnic_Conflicts_And_Cooperation (Accessed 10 Sept 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2022 р.